

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський національний університет садівництва
Кафедра соціально-гуманітарних і правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
М. Парубок Маргарита ПАРУБОК
« 31 » *серпня* 2023р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЛОСОФІЯ

Освітній рівень: перший (бакалаврський)
Галузь знань 09 «Біологія»
Спеціальність: 091 «Біологія та біохімія»
Освітня програма Біологія
Факультет Плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів вищої освіти галузі знань 09 «Біологія» спеціальності 091 «Біологія та біохімія» освітньої програми «Біологія». – Умань, Уманський НУС, 2023. – 17 с.

Розробник доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Павло ЯМЧУК

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін.

Протокол № 1 від 31 серпня 2023 року.

Завідувач кафедри, доцент Людмила МАШКОВСЬКА

Схвалено науково-методичною комісією факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Протокол № 1 від 31 серпня 2023 року.

Голова комісії Андрій ТЕРНАВСЬКИЙ

«31» серпня 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень, назва освітньої програми	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів - 3	Галузь знань: 09 Біологія	Обов'язкова
	Спеціальність: 091 Біологія та біохімія	
Модулів - 2		Рік підготовки:
Змістових модулів - 2		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання науковий реферат		Семестр
Загальна кількість годин - 90		2-й
Тижневих годин для денної форми аудиторних – 1,7 самостійної роботи студента – 2,3	Освітній рівень: перший (бакалаврський) Освітня програма: Біологія	Лекції 22 год.
		Практичні, 18 год.
		Лабораторні
		Самостійна робота 50 год.
		Індивідуальні завдання:
		Вид контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Філософія»

Мета: Фахівець цього профілю обов'язково повинен розуміти природу соціального функціонування. У зв'язку з цим, соціально-гуманітарні дисципліни, особливо філософія, яка є їхнім фундаментом, посідають одне з центральних місць у підготовці фахівця даного профілю. Окрім того, фахівець обов'язково повинен на базовому рівні володіти знаннями про світоглядні основи сучасної людини та її психологічні особливості, використовувати таке знання на практиці. У зв'язку з цим, філософія та інші, безпосередньо пов'язані з нею, дисципліни (культурологія, соціологія, політологія, релігієзнавство, психологія тощо) є необхідним теоретичним чинником входження молодшої людини до дорослого життя і професійної діяльності.

Завдання: викладення теоретично- категоріального базису, який дозволить студенту самостійно осмислювати теоретичні тексти та свідомо ставитися до сучасної світоглядної проблематики.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти. Навчальна дисципліна «Філософія» є обов'язковою і має вагомим значення в структурно-логічній схемі підготовки і тісно пов'язана з іншими дисциплінами, зокрема: «Політологія», «Логіка», «Основи економічних теорій», «Етика і естетика», «Актуальні проблеми історії України», «Основи психології і педагогіки», «Соціологія», «Релігієзнавство».

У результаті вивчення дисципліни у здобувачів вищої освіти будуть сформовані наступні компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів, теорій та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства

та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК08. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК09. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо з метою збереження природного навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові, предметні) компетенції:

СК05. Здатність до критичного осмислення новітніх розробок у галузі біології і професійній діяльності.

СК11. Здатність до навичок аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

Програмні результати навчання:

ПР01. Розуміти соціальні та економічні наслідки впровадження новітніх розробок у галузі біології у професійній діяльності.

ПР05. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних біологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

ПР07. Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.

ПР23. Реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Світоглядні, методологічні та історико-теоретичні основи філософського мислення

Лекція 1. Філософія, її гуманістичний смисл та призначення

- Філософія як духовна форма комунікації. Поняття духовності. Комунікативність людського буття. Проблема співвідношення духу і матерії в історії філософії. Ідеалізм і матеріалізм. Творчість як основна характеристика філософського осягнення світу. Філософський плюралізм та його сутність. Структура і функції сучасного філософського знання.

- Філософія і світогляд. Світогляд як феномен духовного життя суспільства і особистості. Структура світогляду. Види світоглядних орієнтацій. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософсько-теоретичний.

- Філософія і наука. Історичний взаємозв'язок філософії і науки. Принципові відмінності сучасного філософського і наукового світопізнання. Світоглядне значення сучасної науки.

Lecture 1. Philosophy, its humanistic meaning and purpose

- Philosophy as a spiritual form of communication. Concept of spirituality. Communicability of human existence. The problem of the relationship between spirit and matter in the history of philosophy. Idealism and materialism. Creativity as the main characteristic of the philosophical understanding of the world. Philosophical pluralism and its essence. The structure and functions of modern philosophical knowledge.

- Philosophy and worldview. Worldview as a phenomenon of the spiritual life of society and the individual. The structure of worldview. Types of worldview orientations. Historical types of worldview: mythological, religious, philosophical and theoretical.

- Philosophy and science. Historical relationship between philosophy and science. Fundamental differences of modern philosophical and scientific worldview. Worldview meaning of modern science.

Лекція. Філософія епох Античності, Середньовіччя і Відродження

- Періодизація та характерні риси античної філософії. Космоцентризм і логоцентризм. Давньогрецька досократівська натурфілософія. Досократівські школи: мілетська, ефеська, елейська, піфагорійська, атомістська. Класичний період: софісти, Сократ, Платон, Арістотель. Філософія елліністичного і римського періодів: епікуреїзм, стоїцизм, кініки і скептики.

- Середньовічна філософія. Ідейні джерела та основна проблематика християнської апологетики. Патристика. Основні принципи релігійно-філософського світогляду. Теоцентризм, креаціонізм, провіденціалізм, есхатологізм. Реалізм, номіналізм, концептуалізм у схоластичній філософії IX - XIII ст. Взаємовідношення віри і розуму в пізній схоластиці.

- Філософська думка епохи Відродження. Основні риси гуманістичного світогляду Ренесансу. Натурфілософія і пантеїзм М. Кузанського і Дж. Бруно. Соціальна філософія Н. Макіавеллі та Е. Роттердамського. Філософські погляди М. Монтеня.

Лекція. Філософія Нового часу. Німецька класична філософія. Філософія марксизму

- Особливості філософії Нового часу. Механіцизм і нове розуміння свободи. Емпіризм Ф. Бекона і раціоналізм Р. Декарта. Гносеологічні та

соціально-політичні концепції Т. Гоббса і Дж. Локка. Раціоналістичні концепції Б. Спінози і Г.В. Лейбніца. Суб'єктивна гносеологія Д. Берклі і Д. Юма.

- Філософія французького Просвітництва. Раціоналізм як світоглядна спрямованість і методологія Просвітництва. Механістичний матеріалізм і сенсуалізм у поглядах філософів-просвітителів.

- Особливості німецької класичної філософії. „Коперніканський переворот” в гносеології І. Канта. Філософія діяльності Й.Г. Фіхте. Філософія тотожності Ф.В.Й. Шеллінга. Система і метод філософії Г.В.Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

- Марксистський матеріалізм. Гуманістичні тенденції філософії марксизму.

Лекція. Філософія 19 - 20 століть

- Ірраціоналізм як нова духовна орієнтація філософського мислення.
- „Філософія життя”. Волунтаризм А. Шопенгауера. Концепція „надлюдини” у філософії Ф. Ніцше. Еволюція психоаналітичної філософії З. Фрейда. Інтуїтивізм А. Бергсона.

- Екзистенціальна філософія. Джерела сучасного екзистенціалізму. Феноменологічний метод М. Хайдеггера. Екзистенціалізм К. Ясперса. Проблема приреченості до свободи в філософії Ж.-П. Сартра. Проблема абсурдності людського буття у філософії А. Камю.

- Релігійна філософія неотомізму. Еволюціонізм Тейяра де Шардена. Релігійно-екзистенціальні погляди Г. Марселя.

- Філософські концепції позитивізму і прагматизму. Проблеми методології наукового пізнання в трансформаціях позитивізму, неопозитивізму, постпозитивізму. Концепція істини в філософії прагматизму.

- Філософія постмодернізму.

Змістовий модуль 2. Загально-філософська проблематика: актуальні виміри філософської фундаментальності

Лекція. Філософська онтологія і гносеологія

- Онтологія як основа будь-якого філософствування. Основні категорії онтології. Буття і небуття. Форми буття. Модуси небуття. Співвідношення категорії буття, світ, дійсність, об'єктивна реальність, суб'єктивна реальність. Матерія. Рух. Простір і час. Соціальний час і простір.

- Основні завдання гносеології. Сутність і сенс пізнання. Суб'єкт-об'єктна природа пізнання. Класифікація суб'єктів і об'єктів пізнання. Види пізнання. Єдність чуттєвого і раціонального пізнання. Проблема істини.

Лекція. Філософія людини та свідомості

- Історичні і методологічно-наукові різновиди антропології. Філософська антропологія, її завдання, функції і методи. Багатовимірність феномену людини. Людина як єдність біологічного, психічного і соціального. Фундаментальні якості людини: цілісність, абсолютна цінність, універсальність і унікальність.

- Основні категорії феноменології як філософської теорії свідомості. Визначення та особливості свідомості. Проблема свідомості в історії філософії. Структура свідомості. Свідомість, мова, спілкування. Свідомість та несвідоме. Властивості ідеального.

Лекція. Соціальна філософія та її предмет

- Основні засади філософського розуміння суспільства. Предмет,

проблематика та загальні категорії соціальної філософії. Онтологія соціального. „Людина і суспільство” як основна проблема соціальної філософії. Функції соціальної філософії.

- Форми організації суспільного буття. Суспільство та суспільні відносини. Елементарні складові суспільства. Соціальна стратифікація та мобільність. Малі та середні соціальні групи. Великі соціальні групи як основні суб’єкти суспільного розвитку.

Lecture. Social philosophy and its subject

- Basic principles of philosophical understanding of society. Subject, issues and general categories of social philosophy. Ontology of the social. "Man and society" as the main problem of social philosophy. Functions of social philosophy.

- Forms of organization of social existence. Society and social relations. Elementary components of society. Social stratification and mobility. Small and medium social groups. Large social groups as the main subjects of social development.

Лекція. Людина в середовищі культури і цивілізації

- Смысловиттєві орієнтації людини як потенції культурного самоздійснення. Поняття культури. Формування уявлень про культуру в історії філософії. Гуманістична сутність феномену культури. Місце людини в культурному середовищі. Співвідношення „Я” - „Інший” як фундамент культурного здійснення особистості.

- Поняття цивілізації. Основні концепції цивілізаційного процесу. Структура цивілізації. Техніка як філософське поняття. Основні сфери технічності і цивілізованості сучасної людини. Глобальні проблеми сучасності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
Лекції		Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1.						
Світоглядні, методологічні та історико-теоретичні основи філософського мислення						
Лекція 1. <i>Філософія, її гуманістичний смисл та призначення</i> <i>Lecture 1. Philosophy, its humanistic meaning and purpose</i>	9	2	2			5
Лекція 2. <i>Філософія епох Античності, Середньовіччя і Відродження</i>	9	2	2			5
Лекція 3. <i>Філософія Нового часу. Німецька класична філософія. Філософія марксизму</i>	10	2	2			6
Лекція 4. <i>Філософія 19 - 20 століть</i>	10	2	2			6
Разом за модулем 1	38	8	8			22
Змістовий модуль 2.						
Загально-філософська проблематика: актуальні виміри філософської фундаментальності						
Лекція 5. <i>Філософська онтологія і гносеологія</i>	13	2	2			9
Лекція 6. <i>Філософія людини та свідомості</i>	13	4	4			5
Лекція 7. <i>Соціальна філософія та її предмет</i> <i>Lecture 7. Social philosophy and its subject</i>	13	4	2			7
Лекція 8. <i>Людина в середовищі культури і</i>	13	4	2			7
Разом за модулем 2	52	14	10	-		28
Всього	90	22	18			50

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
	Не передбачено навчальним планом	

6. Теми практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
Змістовий модуль 1. Світоглядні, методологічні та історико-теоретичні основи філософського мислення		
1	Філософія, її гуманістичний смисл та призначення Philosophy, its humanistic meaning and purpose	2
2	Філософія епох Античності, Середньовіччя і Відродження	2
3	Філософія Нового часу. Німецька класична філософія. Філософія марксизму	2
4	Філософія 19 - 20 століть	2
Змістовий модуль 2. Загально-філософська проблематика: актуальні виміри філософської фундаментальності		
5	Філософська онтологія і гносеологія	2
6	Філософія людини та свідомості	4
7	Соціальна філософія та її предмет Social philosophy and its subject	2
8	Людина в середовищі культури і цивілізації	2
Разом		18

7. Теми лабораторних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
	Не передбачено навчальним планом	

8. Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія, її гуманістичний смисл та призначення	5
2	Філософія епох Античності, Середньовіччя і Відродження	5
3	Філософія Нового часу. Німецька класична філософія. Філософія марксизму	6
4	Філософія 19 - 20 століть	6
5	Філософська онтологія і гносеологія	9
6	Філософія людини та свідомості	5
7	Соціальна філософія та її предмет	7
8	Людина в середовищі культури і цивілізації	7
Разом		50

9. Індивідуальні завдання

Не передбачені навчальним планом.

10. Методи навчання

В рамках вивчення дисципліни передбачається проведення лекцій, практичних занять, самостійної роботи студентів.

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція покликана формувати в студентів основи знань з певної наукової галузі, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни.

Основні вимоги до лекції:

- високий теоретичний рівень інформації, посилення на законодавчі та нормативні акти, на нові досягнення науки;
- розкриття наукових засад курсу;
- зв'язок теорії з практикою, зосередження уваги студентів на питаннях, які вирішуються у світлі сучасних вимог;
- рекомендації до поглибленого самостійного вивчення тем, необхідних для практичної роботи.

Передбачається застосування таких видів лекцій: вступної, тематичних та підсумкової; залежно від методів викладу навчального матеріалу: монологічних, проблемних, лекцій-бесід тощо.

Практичне заняття — це колективний науковий пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання. Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувають шляхи її оптимального вирішення, відповідають на запитання і дискутують. Проводиться, як правило, зі студентами, які мають відповідну підготовку й досвід самостійного вивчення складних наукових і практичних проблем

Основні вимоги до семінару:

- продуманість змісту теми, її проблем та методики обговорення;
- визначення цілей, дидактичних і виховних завдань заняття;
- проблемна постановка запитань;
- увага до стрижневих питань та логіки їх розкриття;
- постійне керування перебігом семінару, створення атмосфери невимушеності, полемічності й творчої активності;
- стимулювання дискусії;
- забезпечення всебічного розгляду й аналізу навчальних проблем, об'єктивна оцінка виступів і відповідей, своєчасне їх коригування;
- орієнтація студентів на подальшу самостійну роботу над навчальним

матеріалом тощо.

Самостійна робота студентів полягає у вивченні та опрацюванні наукової, навчально-методичної літератури, законодавчих і нормативних актів, виконанні навчальних завдань.

У процесі самостійної роботи студенту необхідно вивчити за допомогою рекомендованої літератури весь матеріал, передбачений програмою курсу.

Інноваційні методи (технології) навчання:

Проблемні лекції – направлені на розвиток логічного мислення студентів і характеризуються тим, що коло питань теми обмежується двома-трьома ключовими моментами; увага студентів концентрується на матеріалі, який не знайшов відображення в підручниках. При викладанні лекції студентам даються питання для самостійного розмірковування, проте лектор сам відповідає на них, не чекаючи відповідей студентів. Система питань у ході лекції спонукає студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Робота в малих групах – використовується з метою активізації роботи студентів при проведенні практичних занять. Це так звані групи психологічного комфорту, де кожен учасник відіграє свою особливу роль і певними своїми якостями доповнює інших. Використання цієї технології дає змогу структурувати практичні заняття за формою і змістом.

Мозковий штурм – метод розв'язання невідкладених завдань за дуже обмежений час, суть якого полягає в тому, щоб висловити якнайбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Дистанційне навчання – індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційне навчання в Уманському НУС здійснюється відповідно до положення «ПРО СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ НАВЧАННЯМ MOODLE УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА»
<https://www.udau.edu.ua/assets/files/legislation/polozhennya/2016/Polozhennya-pro-sistemu-upravlinnya-navchannyam-Moodle-Umanskogo-NUS.pdf>

Дисципліна «Філософія» для дистанційного навчання розміщена на платформі «MOODLE»

Шкала оцінювання: національна та ESTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ESTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90-100	A	ЗАРАХОВАНО
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Ямчук П.М. Методичні вказівки для самостійної роботи та практичних занять з дисципліни «Філософія» (для студентів спеціальності 091 Біологія). Умань, 2021. – 26 с.
2. Ямчук П.М. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Філософія» (для студентів спеціальності 091 Біологія). Умань, 2021. – 32 с.
3. Ямчук П.М. Методичні рекомендації до організації самостійної роботи, проведення практичних занять і виконання контрольних робіт із навчальної дисципліни «Філософія» (для студентів денної і заочної форм навчання усіх спеціальностей та напрямів підготовки). Умань, 2021. – 16 с.
4. Методичні вказівки з курсу «Філософія» для студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання всіх спеціальностей / Укл. П.М. Ямчук. – Умань: Уманський НУС, 2021. – 52 с.
5. П.М. Ямчук. ФІЛОСОФІЯ. Навчально-методичний посібник. – Умань, 2021. – 62 с.

14. Рекомендована література Базова

1. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст): Підруч. Для студ. Вищ. Навч. Закл. / Андрущенко В.П. – К.: Тандем, 2000. – 416 с.
2. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій / Горський В.С. – К.: Наукова думка, 1996. – 287 с.
3. Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV – XVII 12ед. Курс лекцій: Навч. Посібник / Гусев В.І. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.
4. Ільїн В.В. Апологія ірраціонального. Філософія для тебе / Ільїн В.В. – К.:

Вид-во Європ. Ун-ту, 2005. – 232 с.

5. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч.1. Історія розвитку філософської думки / Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. – К.: „Альтерпрес”, 2002. – 464 с.

6. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч.2. Актуальні проблеми сучасності / Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. – К.: „Альтерпрес”, 2002. – 480 с.

7. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів / Нестеренко В.Г. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.

12. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій: Навч. Посіб. / Огородник І.В., Огородник В.В. – К.: Вища школа, і Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 543 с.

13. Петрушенко В.Л. Філософія: Підручник. 4-те видання, виправл. і доповн. / Петрушенко В.Л. – Львів: „Магнолія 2006”, 2008. – 506 с.

14. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник / Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. – К.: Академвидав, 2008. – 592 с.

15. Саух П.Ю. Філософія: навчальний посібник / Саух П.Ю. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.

16. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії / Ситниченко Л.А. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.

18. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. Посібник / Упоряд. Віталій Лях. – К.: Либідь. – 384 с.

20. Філософія: Навч. Посіб. / Губерський Л.В., Надольний І.Ф., Андрущенко В.П. та 13ед.; За 13ед. І.Ф. Надольного. – 5-те вид., 13ед.13. І доп. – К.: Вікар, 2005. – 455 с.

21. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та 13ед. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2002. – 408 с.

22. Філософія Підручник / За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. – Харків: Колегіум, 2000. – 672 с.

23. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / Загальна редакція і укладання: Андрущенко В.П., Горлач М.І. – Київ – Харків: ВМП „Рубікон”, 1997. – 400 с.

24. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.

Допоміжна

26. Бичко А.К. Леся Українка. Світоглядно-філософський погляд. – К., 2000.

28. Горський В. Історія української філософії. – К., 1996.

30. Іваньо І.В. Філософія і стиль мислення Г.Сковороди. – К., 1983.

31. Історія філософії: Підручник / За 13ед. В.І. Ярошовця. – К., 2002.

33. Кульчицький О. Основи філософії і філософських наук. – Мюнхен- Львів, 1995.

35. Огороднюк І.В. Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. – К., 1997.

37. Світогляд і духовна культура. – К., 1993.

38. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. – Львів, 1985.

40. Філософія: Курс лекцій. – К., 1994.

41. Хвильовий М. Твори: У 2-х томах. – К., 1992.
42. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – К., 1991.
43. Шевченко Т.Г. І мертвим, і живим, і ненародженим землянам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє // Кобзар. – К., 1972.

15. Інформаційні ресурси

Філософія – ua-referat. Ua-referat.com/Філософія

Філософія Навчальні матеріали онлайн pidruchniki.com/filosofiya/

16. Зміни та доповнення на 2023-2024 навчальний рік

1. Оновлено перелік рекомендованої літератури.
2. Передбачені заняття з використанням презентацій та/або доповідей англійською мовою.
3. Частково змінено структуру та наповнення навчальної дисципліни відповідно до програмних результатів навчання та компетентностей.

